

ORTAK TÜRK KÜLTÜRÜ ÜRÜNLERİNİN ÇOCUK EDEBİYATINA KATKILARI

Prof. Dr. Erman ARTUN

Çocuk edebiyatı, 2-14 yaşlar arasının gereksinimlerini karşılayan bir edebiyattır. Çocuk edebiyatı çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine hitap eden sözlü ve yazılı bütün eserlerdir. Masallar, hikayeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler vd. bu eserlere girer. Çocuk edebiyatı çocuklar için yazılmış olan eserlerdir (Oğuzkan, 1977: 12).

Çağımızda toplumun temel ögesi olan çocuk, bütün dikkatleri üzerine toplamıştır. Çocukları anlamak için onların gelişimleriyle yakından ilgilenmek, yetişkinlere ait duyguları hissettiklerini kabul etmek gerekir. 20. yüzyıl geçen yüzyıllara oranla çocukların yüzyılı olmuştur. Çocuk eğitimi ve öğretimi için çalışmalar yapılmaktadır. Çocuk toplumda yeri olan bir değerdir (Özerdim, 1992: 3).

Çocuk edebiyatı, edebiyatımızın özel bir kolu olarak halkın ilgisini gittikçe daha fazla çekmektedir. Eğitiminin büyük bir önem kazandığı günümüzde çocuk edebiyatı, genç beyinlerin gelişimi için ana etken konumuna gelmiştir. 20. yüzyılın başında çocuk edebiyatı varlığından tam manasıyla söz edilmezken, günümüzde çocuklar için yazılan metinler bilimsel olarak incelenmekte, metnin yapısı ile çocuk seviyesi arasında ortak nokta bulunmaya çalışılmaktadır.

16. yüzyıla kadar çocuklar için yazılmış kitaba rastlanmamıştır. Bu yüzyıla kadar çocuklar, edebiyat gereksinimlerini halk edebiyatı ürünleriyle ya da yetişkinler için yazılmış kitaplarla gideriyorlardı. Ülkemizde çocuk edebiyatı üzerine yazılar, düşünce ve öneriler, ilk olarak İkinci Meşrutiyet döneminde görülür. Edebiyat eserleri çocukların hayal, duygu ve düşüncelerine her zaman uygun düşmez. Zaman zaman çocuklara özel bir edebiyatın olmayacağı da ileri sürülmüştür. Çağımızda çocuklar için yazılan eserlerde oluşan bir edebiyat ortaya çıkmıştır (Oğuzkan, 1977: 13).

Günümüz dünyasında çocuk edebiyatı farklı bir bilim dalı olarak algılanmakta, bu alana ait çalışmalar uluslararası bir boyut kazanmaktadır. Çocuk kitaplarının yazılması çocuk eğitimindeki arayışların sonucudur (Şirin, 2000: 15). Çocukların bilgi seviyeleri, psikolojik özellikleri, onların yetişkinlerden ayrı kitaplar okumalarını gerektirir. Bu kitaplar, dil, üslup, konu, düşünce ve tez bakımından çocuğun okuma, anlama, kavrama, zevk alma derecesine uygun olmalıdır.

Günümüzde varlığını kitaplar ve dergiler yoluyla sürdüren çocuk edebiyatı radyo, televizyon, internet vd. öğelerin yardımıyla geniş kitlelere ulaşmaya başlamıştır. Çocuk edebiyatı kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasında, toplumsal aşamaların gerçekleştirilmesinde, sanat ve kültür yönünden çağdaş, bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı yaratıcı kuşakların yetiştirilmesinde çocuk edebiyatı önemli bir etken olduğunu kanıtlamış bulunmaktadır. Çocuk edebiyatı çalışmaları ülkemizde yeterince önemsenmemiştir.

Çocuk edebiyatı çocukların yaşama gücünü artıran onlara yurt, ulus, bayrak, doğa sevgisini aşıl原因an insan sevgisini telkin eden, büyüklere saygıyı öğreten sosyal davranışlar ve güzellik duygusu kazandıran kitaplardan oluşmalıdır. Bu temalara bağlı kitapların konuları kahramanlık, gerçek hayatta yaşamayan hayal gücüne dayalı olağanüstü olanlarla da ilişkili olabilir. Çocukların sözcük dağarcıklarını arttırmak, dil gelişimlerini hızlandırmak ve onların iyi bir okuyucu olmalarını sağlamak için çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmak gerekmektedir. Bu ürünler, çocukların dil eğitimine katkıda bulunmakta, onların dil gelişimlerini pekiştirmektedir. Kitap okuma zevki gelişen çocukların dil gelişimi daha hızlı olur. Çocuk kitaplarından çocuklarının ailesine, yurduna ve milletine karşı bağlılık duygularının güçlendirilmesi beklenmelidir. Fakat bunun yanında kitapların doğasal ve evrensel boyutları da ihmal edilmemelidir.

Çocuk edebiyatı çocuğun yaratıcılık alanının genişlemesinde etkindir. Çocuğun yaratıcılık alanı çevresiyle sınırlıdır. Çocuk okuduğu roman ve hikayelerde olaylar kişiler ve yerlerle karşılaşarak düşünme yeteneği ve alanını genişletecek, gerçeği kavramasına yardımcı olacaktır. Birtakım sorunlarla karşılaştığında nasıl çözüm üreteceğini öğrenerek kendini hayata hazırlayacaktır. Çocuk edebiyatının toplumsal değerini ortaya koyan en önemli katkılarından biri çocuğun kültür ve sanat yönünden eğitilmesidir. Çocuğun geleceğe umutla bakabilmesi hayal kurmasına bağlıdır. Hayal kurmayan çocuk gelecekte ne isteyeceğini bilemeyecek, amaçsız kalacaktır. Çocuk edebiyatı çocukların ruhsal sağlığına katkı sağlar. İnsanlarla birlikte yaşamayı, çeşitli toplumsal sınırlamaların çözümünü sağlar.

Halk Edebiyatı Türlerinin Çocuk Edebiyatına Katkıları

Çocuk edebiyatıyla ilgili eserler yazılırken kaynak olarak yüzyıllarca halkın zevkine uygun türetilmiş işlenerek benimsenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmış bir çok kültürel özelliği içinde barındıran halk edebiyatı ürünlerinden yararlanılmalıdır. Çocuğun dinlediği ninnilerden, sonraki dönemlerde anlatılan masallara, çocuk oyunlarından tekerlemelere, bilmecelerden efsanelere, destanlarımızdan kahramanlık hikayelerine, atasözlerinden deyimlere, bilmecelerden fıkralara, manilerden türkülere, dualardan ağıtlara, Karagözden kuklalara, meddahtan ortaoyununa kadar her şey Türk halk edebiyatının türleri içinde yer alır.

Halk edebiyatı ürünlerimiz çok zengindir. Bu türlerin çocukların eğitiminde kullanılması konusuna günümüze kadar yeterli önem verilmemiştir. Eğitimcilerimizin ve yardımcı ders aracı hazırlayan uzmanların bu malzemeyi doğru ve etkili kullanmaları eğitim kalitemizin gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır (Yalçın-Aytaç, 2002: 38).

Çocuk Edebiyatının en zengin kaynakları olan halk edebiyatı türleri çocuklar için yazılacak her tür eserde kullanılabilir. Ulusal çocuk edebiyatı oluşumunda diğer ülkelerde görülen kültürümüzün ayrılmaz parçası olan masal ve hikayelerimizden bu masal ve hikayelerin elle tutulacak kadar canlı tip ve karakterlerinden gerektiği gibi yararlanılmamıştır. Kuşaktan kuşağa anlatıla gelen halk kültürü ürünlerinin çocuk edebiyatı için ne verimli bir kaynak olduğu gözden kaçmıştır. Çocuk edebiyatı çalışmaları hem nitelik hem nicelik bakımından yeterli düzeye ulaşamamıştır. Bunun nedeni çocuk edebiyatının öneminin ve gereğinin ülkemizde yeterince kavranamamış olmasıdır.

Ortak Türk kültürüne ait kültür ve uygarlık değerlerinin çocuklara aktarılması, çocukta Türklük bilinci ve ulusal kimlik bilinci oluşturulmasında önemlidir. Ortak Türk dünyası çocuk edebiyatı çalışmaları yapılmadığı için, Türk dünyası çocuk edebiyatı kitaplarında büyük oranda Türklük dünyası dışındaki halk edebiyatı ürünleri işlenmektedir. Bu da birçok sakıncayı beraberinde getirmektedir. Çocuk edebiyatı kitaplarında ortak Türk kültürü ürünlerinin yer alması önemlidir.

Ulusları birbirinden ayıran ulusal kültür değerleridir. Bu kültürü oluşturan öğeler tahlil edildiğinde o ulusla ilgili kültürel keşifler ortaya çıkacaktır. Zengin bir halk kültüre sahip olan ulusumuzun duygu dünyasındaki derinlik ve zenginlik, içtenlikle sergilenen sözlü kültür ürünlerinde belirgin olarak ortaya çıkar. Özellikle türkü, mani, ninni vb. gibi anonim sözlü edebiyat ürünlerinde bu yansımaları açıkça görebiliriz.

Ulusal kahramanlarımız ve tarihi kişilerimizden çocuk edebiyatı alanında yeterince yararlanıldığını söyleyemeyiz. Her edebiyat kendi kökleri üzerine bina edilirse sağlam bir yapı oluşturur. Doğu klasiklerinde engin bir hayal ve düşünce vardır. Çocuk edebiyatı alanında da yabancı kültürlerin etkisi altındayız.

Çocuk edebiyatında destan, masal ve bilmece gibi folklor ve edebiyatın ortak malzemesinden yararlanarak eser vermek orijinal eser vermekten daha önemlidir. Dünyanın bütün büyük çocuk edebiyatçıları da büyük ölçüde masal ve folklordan yola çıkanlardır. Kaynaklar yeterince ortaya çıkmadığı toplumlarda yalnız yabancılaşma değil kültürsüzleşme de yaygınlaşır. Çocukların ilgi alanlarını dolduran kaynaklara ve konulara ağırlık vermemiz de kaçınılmaz olacaktır (Miyasoğlu, 2002:385).

Ulusal kahramanlarının adlarını bilmeyen Türk çocukları şiddeti ruhun derinliklerine yerleştiren ve paradigma olarak ötekini düşman kabul eden bir anlayış Pokemon kahramanlarını, Dracula'yı, Frenkeştay'nı bilmektedir (Ertuğrul, 2002:5-6). Son yıllarda televizyon, sinema ve bilgisayar oyunlarında şiddetle birlikte hiçbir temele dayanmayan hayal ürünü yapma mitolojilere dayanan roman ve filmler yayılmıştır. Batılılar, halk edebiyatı ve folklordan faydalanarak opera, bale, tiyatro, roman ve çocuk şiiri yazdılar. Sözlü ve yazılı kaynaklara yönelmek batıda gelişen çocuk edebiyatının ana damarını sağlamlaştırdı. Destanlar ve efsaneler çağdaş edebiyata dönüşürken batı, hem edebiyatı hem de kültürü yaşatmayı amaçlıyordu (Yardım, 1987: 342).

Masal:

Masallarımız çocuk edebiyatında yararlanılabilecek en zengin içerikli halk edebiyatı türüdür. Bu ortak kültür unsurlarımızın çocuklarımızın ruh ve düşünce dünyalarına yapacağı katkılar ciddi eğitim bilimi, çocuk psikolojisi, ve dilbilimi teknikleri kullanılarak değerlendirildikten sonra kitap, oyuncak ve çocuk eğitiminde kullanılacak yardımcı araç ve gereçler haline getirilmesi gerekmektedir.

Halk edebiyatını oluşturan türleri çocuk edebiyatında kullanılması açısından ele alırsak; çocuğa dinleme okuma, konuşma yazma edimlerini kazandırmakta masalların motivasyonu yadsınmaz. İkilimleri pekiştirme sıfatları, tezlik, sürerlik ve yaklaşma fiillerini, ses taklidi sözcükleri, deyimleri, atasözlerini, duaları, bedduaları ve birbirinden güzel renkli inceliklerle süslü halk dili söylemlerini barındıran masallar bireye yalnızca dilinin tadını vermekle kalmaz sanatçıların yazarların gelecekte o dili geliştirip edebi sanatsal ürünler vermelerine de katkıda bulunur (Yavuz, 1999:440).

Çocuğun sanatla ilişkisi hayal kurma yeteneğini kazanmasıyla başlar. Çocuk masal kahramanıyla, olayla özdeşleşir. Çocuk edebiyatı çocuğun yaratıcılığını, sanat ve kültür yönünü en önemlisi dünya görüşünü etkilediği için toplumsal değeri üzerinde durmak gerekir. Çocuğun anadilini öğrenmesine, kullanmasına ve zenginleştirilmesine yardımcı olan masallar aynı zamanda da iyi bir eğitim öğretim aracıdır. Masalların çocuklarda beklenen davranış değişikliklerini ve gelişmeleri sağlayabilmesi için bir takım olumlu nitelikleri taşıması gerekir. Masal eğitici-öğretici olabileceği gibi okuyucuya ve dinleyiciye estetik bir güzellik ve yaşamıyla ilgili bir takım simgesel motiflerle sezdirme yoluyla bir bakış açısı da sunabilmektedir (Yardımcı, 79).

Masal türü, aslında özellikle çocuklar için üretilmiş olmamasına rağmen günümüzde masalların çocuk edebiyatı kapsamında ele alındığı görülür. Masalda çocuğun hoşuna giden masalın fantastik boyutudur (Tarkun, Aslan, 207-209). Masal gerçek dünyanın basitleştirilmiş bir modeli gibidir. Aynı zamanda da çocuğun dünyaya ilişkin bilgileri ve deneyimleri edinmesinde yardımcı bir araçtır (Yalçın-Aytaç, 2002: 47).

Efsaneler:

Efsane; "Gerçek veya hayali belli kişi, olay veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir". Her topluluğun bünyesinde farklı şekillerde yaşayan bu hayat anlayışı ve inanç sistemleri efsanelerin yapısını şekillendiren en önemli niteliklerden bir tanesidir. Efsaneler olağanüstü olay ve kişilere dayanır. Efsaneler halkın hayal gücünden esinlenerek gelişen olayların hikaye edildiği bir halk edebiyatı türüdür. Efsanelerin renkli ve çekici dili çocukların ilgisini çeker. Bu çerçevede gelişen bir çok mitolojik unsur çocuk edebiyatına malzeme olabilecek niteliktedir. Efsanelerin gizemi ve olağanüstülükler oluşturulacak kitap, çizgi film, veya sinema dalı için her zaman zengin bir kaynak olacaktır.

Fıkralar

Fıkralar, çok geniş bir coğrafi alan içinde oluşan binlerce yıldan beri sözlü gelenekte yaşayan halk edebiyatı ürünleridir. Verilen tanımlardan yola çıkarak fıkraların motife yer veren, kısa ve özlü bir anlatıma sahip güldürücü küçük hikayeler olduğunu söyleyebiliriz. (Apaydın, 1993:1-16).

Fıkralarda her zaman -insan, insan toplum ilişkileri anlatılır. Toplum hayatında ortaya çıkan terslikler, düşünce ve davranış farklılıklarından doğan çatışmalar fıkraların konularını oluşturur. Fıkra, başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine sahip bir hikayedir. Fakat bu bölümler kısa ve yoğundur. Hatta başlangıç ve gelişme bölümleri bazen iç içedir. Hikaye, genellikle tek bir olay veya düşünce üzerine kuruludur. Kuruluş bakımından bir tez ve bir antitezden oluşur. Her fıkroda mutlaka "hisse" vardır. Fıkranın estetiğini yaratan temel unsur çatışmadır, denilebilir. Fıkraların dili açık, sadece ve anlaşılır bir dildir. Fıkralarda anlatımı güçlendirmek için başvurulan çeşitli yollar vardır. Kelimeleri mecazi anlamda kullanmak, bazı kelimeleri tekrar etmek gibi. Fıkralar çocuk edebiyatına malzeme olacak halk kültürü ürünlerindedir.

Mani

Mani anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimidir. Anadolu ve Anadolu dışında çok geniş bir Türklük coğrafyasına yayılmıştır. Manilerde söylendiği yöre insanının düşünce yapısını, beğenisini., dertlerini, sevdalarını, özlemlerini., mizahını, taşlamasını, takılmasını, ortak duygu ve davranışlarını, yörenin kültürüne ait gelenek ve göreneklerin izlerini buluruz. Kendine özgü bir gelenekle söylenen maniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanmıştır. Maniler toplum insan ilişkilerini irdeleyen olaylara ayna tutup yansıtan yönleriyle işlevseldirler Manilerin diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamiklerin belirlenmesinde önemli bir rolü vardır. Manilerden, söylendiği yöre insanının dünyaya bakışını, hayatı algılayış biçimini ve estetik anlayışını belirleyebiliriz (Artun, 2004:111).

Maniler örf, âdet ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamak yönüyle işlevseldir. Maniler, dil gelişimi ile ilgili etkili bir kullanım yoludur. Maniler çocuk edebiyatına malzeme olacak halk kültürü ürünlerindedir.

Bilmeceler

Bir şeyin adını anmadan, niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı, dinleyene ya da okuyana bırakan eğlenceli ifadelerdir. Bilmecelerde doğa unsurları ile bu unsurlara bağlı olayları; insan, hayvan, bitki gibi canlıları, eşyayı, akıl, zeka ve güzellik gibi kavramlarla değişik şekillerde ifadeler yer alır. Bilmeceler, kendilerine özgü bir usul ve gelenek içinde sorulur. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun, temel taşlarından olan değerleri, dinamikleri belirlemede önemli rol oynar. Ayrıca bilmecelerde sorulduğu yöre insanının dünyaya bakışı ve estetik modelleri görülür (Artun, 2005: 191).

Çocukların dünyasında bilmecelerin unutulmaz yeri vardır. Sayısız oyun eğlence araçlarına sahip günümüz çocukları için de bu geçerlidir. Her türlü bilmece çocukların ilgisini çeker, bilmece sormayı, bilmece yanıtlamayı zevkli bir uğraş olarak görürler. Bilmecelerde toplumun düşünce yapısını, ortak beğeni ve kültürünün yansımaları görüyoruz. Bilmeceler, toplumun, temel taşlarından olan değerleri, dinamikleri belirlemede önemli rol oynar. Bilmeceler çocuk edebiyatına malzeme olacak halk kültürü ürünlerindedir.

Radyo, televizyon gibi eğlence araçlarının bulunmadığı zaman ve yerlerde özellikle kış gecelerinde, bilmeceler yalnız çocuklar için değil, büyükler için bile eğlence kaynağı olmuşlardır. Gerçekte bunlar yalnız eğlendirici değil, aynı zamanda muhakemeyi, varlıkların özelliklerinden tümevarım yoluyla bir sonuca varmayı sağlayarak zekâyı işletirler. Onun içindir ki eski çağlarda bilmeceler bazı güçlü kimselerce bir zekâ yoklaması için kullanılmışlar; kimi durumların, isteklerin sağlanması için bilmecenin çözülmesi koşulu ortaya konmuştur. Kral Oedipus yapıtında Sphinx'in, Oedipus'a bir bilmece sorması buna güzel bir örnektir (Demiray, 1977: 14).

Çocuklar, bilmecelerle üç yaşından sonra ilgilenmeye başlarlar. Bir bilmecenin ne ile ilgili olduğunu bulmaya çalışmak çocukları düşündürür, varlıkların niteliklerini kavramalarını sağlar. Bilmeceler kafiyeli, ölçülü oluşlarıyla çocukların ilk şiir zevkini tatmalarına yardım eder. Çocuklar kendilerini bulucu olmaya sevk eden bu çeşit eğlenceden çok hoşlanırlar, her buluş onların kendilerine olan güvenlerini de artırır (Demiray, 1977: 16).

Ninni

Ninniler, çocukları büyüten, yakınların çocukları uyutmak için belli bir ezgiyle söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir (Elçin, 1986:271; Şapolyo, 1938:104; Çelebioğlu, 1987:212). Ninniler, çocuğun uzun ömürlü olması, nasibinin bol olması, nazar ve hastalıklardan korunması, bebeğin ağlamaması, uslu olması, çabuk büyümesi, gelin ya da damat olması dileği, çocuğun gelecekte mutlu olması dileklerini içeren doğaçlama söyleyişlerdir (Yardımcı, 1998:50). Ninnilerde yerel öğeler, gelenek ve görenekler, tarihî ve toplumsal birçok konu bulunur (Çelebioğlu, 1982:16). Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ninniler, söylendikleri toplumun kültürünü yansıtmışlardır. Ninnilerin büyük bir bölümü dilek ve temenni içerir. Ninnilerde yerel öğeler, âdet ve geleneklerimizle tarih ve sosyal birçok özelliklerle karşılaşırız. Ninniler çocuk edebiyatına malzeme olacak halk kültürü ürünlerindedir.

Ninnilerin konuları, annenin o andaki ruh haline göre değişebilir. Ninnide, yavrunun büyüüp paşa olması, büyük adam olması gibi bir dilek bulunabilir. Anne, ninni ile neşeli ya da hüzünlü ruh halini yansıtabilir. Gerçekte ninniye söyleyen anne bu yoldan kendi kendisini oyalar, fakat ninni ezgisiyle beşikte ya da annesinin bacakları üzerinde sallanan yavruyu etkiler. Çocuk daha beşikte iken ninninin ezgisinden etkilendiği gibi, özellikle kız çocuklar üç yaşından sonra bebekleriyle oynarlarken onları yinelerler. Böylece ninnilerin basit, hatta monoton ezgileri onların müzik ve şiirle ilk kez ilişki kurmalarını sağlar. Ninnilerin resimlendirilmesiyle hazırlanacak kitaplar, özellikle okumaya yeni başlamış kızlar için zevk alınacak materyaldir (Demiray, 1977: 18-19).

Tekerleme:

Tekerlemelerde birbiriyle anlam yönünden ilgisi olmayan düşünceler ardı ardına sunulur. Tekerlemeler, çocuklara oyun ve masallar yoluyla dil alıştırmaları olurlar. Çocuğa öğretilmek istenen tekerleme çocuğun yaşına uygun olmalıdır Bu terim çocukların oyun, tören, bayram gibi geleneksel etkinliklerin çeşitli alanlarında okudukları, söyledikleri küçük türküleri, basmakalıp sözleri temsil eder (Akkaya, 2000, 605). Tekerlemeler; şekil, konu, içerik ve işlevleri yönüyle sınırları tam olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünlerindedir (Duymaz, 2002: 9).

Tekerleme, dildeki sembolleri, alegorik anlatımı, sebep-sonuç ilişkisine dayandırarak dilin mantıksal dizinini kavratır. Dilin matematiğini geliştirir. Dilin gülmece ve eleştirel boyutunu tanıtır. Dil oyunları ile tekerleme çocuğun dil sınırlarını tıpkı düş gücünü, düşlerinin sınırlarını genişletir gibi genişletir. Dili matematiksel problemlere dönüştürerek, egzersizler yaptırarak güçlendirir. Tekerleme çocuğun dilsel bellek gücünü artırır. Pratik bir dil kazandırır. Çocuklar bu halk anlatı türleriyle eğlenir, düşünmeye başlar, dil ve düşünce ilişkisini sezinler, dilin gizemli dünyasını duyumsar. Tekerlemeler çocuk edebiyatına malzeme olacak halk kültürü ürünlerindedir.

Tekerlemeler, çocuklara oyun ve masallar yoluyla eğlenceli dil araştırması olurlar; hatta seslerinin dizilişi yönünden söyleme güçlüğü yaratan tekerlemelerin tekrar tekrar söylenmesi yoluyla kimi dil arızalarının da giderildiği olur. Genellikle tekerlemeler, ahenkleriyle çocukların manzum yapıtlara karşı ilgi ve zevk duymasında bir hareket noktası olabilir. Tekerlemelerle, bilmecelerle olduğu gibi, okul öncesi ve okumaya yeni başlayan çocuklar için bol resimli okuma materyali yapılabilir (Demiray, 1977: 17-18).

Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri, atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözlerdir. Atasözleri oluşup

geliştikleri çevrelerin ve çağların düşünüş ve davranışlarını dile getirirler (Oy, 1991: 44). Deyimler de ulusal damga taşıyan dil varlıklarıdır. Ulusun söz yaratma gücünden doğar. Her deyim hoş bir buluştur. Bir küçük söz dağarcığına koca bir anlam sığdırılmıştır (Aksoy, 1963: 47).

Çocukların yararlanacakları folklor ürünlerinden biri de atasözleridir. Atasözlerinin konuları; toplumbilim, ruhbilim, eğitbilim, ekonomi, felsefe, tarih ve folklor gibi konulardır. Atasözleri donmuş kalıplar içinde söylenen sözlerdir, bir düşünceyi bir ya da birkaç cümle ile anlatırlar. Atasözleri düşünceleri çok özlü bir yolla ve çok kez mecazlarla anlattıkları için küçükler tarafından kavranmaları, açıklanmaları kolay değildir. Ancak on yaşından sonraki çocuklar bu sözlerin anlamlarını yavaş yavaş kavramaya başlarlar. 12 yaşından sonraki çocuklar da düşüncelerini anlatırken basit atasözlerinden yararlanabilirler (Demiray, 1977: 19).

Atasözleri, çocukların düşüncelerini derli toplu anlatmalarına, yaşam olayları karşısında tecrübe kazanmalarına yardım ederler. Herhangi bir atasözünün anlamını resimlerle somutlaştırmak olanağı vardır. Zevkli bir biçimde hazırlanmış kitaplar hem çocuklarda atasözlerine karşı ilgi uyandırır, hem de atasözlerinin anlamlarını onların daha iyi kavramalarına yardım eder (Demiray, 1977: 19).

Atasözleri ve deyimler, yazılı ve sözlü edebiyatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyimlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde nakleder. Bir ulusun değer yargılarını anlatan, yaşam felsefesini, dünya görüşünü anlatan kesin yargı niteliğindeki sözlerdir. Çocuk edebiyatı kapsamında oluşturulacak eserlerde akışa uygun olarak atasözleri ve deyimlerimizin kullanılması metne hem bir anlatım zenginliği ve estetiği katacak hem de çocuklara anlama ve ifade etme zenginliği kazandıracaktır.

Sonuç

Bir toplumun oluşması için, o toplumu meydana getiren bireylerin tarih, kültür, dil gibi ortak özellikleri taşımaları, paylaşmaları gerekir. Kültür, bir toplumda meydana gelen değerler bütünüdür. İnsan yaşamının her yönünde beliren değerler zamanla farklı yönlerde bütünleşerek bir sistem olarak kültürü yansıtmaktadırlar.

Her topluluk kültürünü dilin yardımıyla yeni kuşaklara taşır. Ninniler, türkü, tekerleme, mani, bilmece, halk şarkıları çocuğun dil bilincinin oluşmasında, kültür oluşturmada da, etkili ürünlerdir. Bu ürünler Türkçe'yi, telaffuzunu ve melodisini, sözcüklerini, söz sanatlarını, söyleyiş kalıplarını öğretirken aynı zamanda toplumsal iletişimi de sağlar. Bilmeceler, sayışmalar ve maniler ayrıca yaratıcı zekâ ve dil becerileri kazandırır. Çocuklarımızın daha iyi konuşmasını, yazmasını istiyorsak, bu ürünlerin olumlu katkılarını göz önünde bulundurarak ailede, sosyal çevre ve okullarda halkımızın bu söz varlığını gündeme getirmeliyiz.

Halk edebiyatı ürünleri ana dili eğitiminde, Türkçe'nin sağlıklı öğrenilmesinde önemli katkılarda bulunur. Ninniler, türküler, mani, bilmece, tekerleme ve halk şarkıları çocukları anadilin söz varlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcükleri, deyimleri, söz kalıpları, dil estetiği, özdeyiş ve atasözleri bu halk edebiyatı ürünleriyle verilebilir. Dil eğitimi ayrıca bir kültür aktarımı olarak da, çocuklarda dil bilinci ve ulus bilincini güçlendirir. Bu halk edebiyatı ürünlerinin çocukların büyüme ve gelişme evrelerine duyu-düşünce yeterliliklerine, zevk ve alışkanlıklarına, düş dünyalarına göre sınıflandırılması, bilimsel yöntemlerle çocuk edebiyatı malzemesi olarak kullanılması ise dil ve eğitimcilerine, eğitim bilimcilere, çocuk gelişimcilere ve psikologların ortak çalışmalarına bağlıdır.

Halk kültürü ürünleri, kültür ürünleridir. Halk kültürü ürünleri kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış kural ve biçimleri olan, düz konuşma ile anlatılan bir türdür. Çocuklara Türk halk kültürü ürünlerinin farkındalığını oluşturmada katkı sağlar. Türk halk kültürü ürünleri çocukların Türkçe'nin

zengin dil yapısı öğrenmesine yardımcı olur. Halk kültürü ürünleri, çocuk edebiyatı çalışmalarının amaç ve hedeflerine katkılar sağlayacaktır.

Halk kültürü ürünleri ile toplumun ahlak değerlerini öğrenebiliriz. Halk kültürü ürünlerine toplumun çeşitli halk inançları, gelenekleri yansımıştır. Halk kültürü, toplum kültürü ile doğrudan ilişkilidir. Halk kültürü ürünleri, toplumun yaşam biçimi hakkında bilgi verir. Halk kültürü ürünlerinde insan-insan, insan-toplum ilişkisi vardır. Birçok halk kültürü ürününün sonunda bir hisse-ders vardır. Çocukların düşünme ve muhakeme yeteneklerini geliştirir. Anlatımı geliştirme, yaratıcı paylaşımlar kazandırma, az sözle etkili ve doğru ifade edebilme becerisi kazandırır.

Çocuklar, hem televizyon hem de yaşadıkları kültürün etkisiyle kendi kültür zenginliklerinden uzaklaşmakta, toplumun değerlerine yabancılaşmakta ve dolayısıyla bir kimlik bunalımı ortaya çıkmaktadır. Çocuğun, halk kültürü ürünleri ile beslenmiş çocuk edebiyatı içinde bulunduğu toplumun geleneklerini öğretme dilin doğru kullanılmasını sağlayacaktır.

Bireyin içinde yaşadığı toplum ve kültürüyle, sahip olduğu kişiliği arasında yakın bir ilişki vardır. Halk kültürü ürünlerine dayalı düzenlenen çocuk edebiyatı toplumun kültürel yapısını ve özelliklerini çocuğa öğretir. Çocukların bilmecelerini oluşturan sözcüklerde saklı anlamlarını tanımalarına ilişkin düşsel ve düşünsel çabalar ise çocuk eğitiminde çocukların yazınsal metinlerle kuracağı iletişim sürecinin bir hazırlık aşamasıdır. Ulusal bilincin gelişmesinde dilin önemini, bu ürünlerden başlayarak yazılı ürünlere doğru genişletmeliyiz. Çocuk edebiyatı, kökleri geçmişe dayalı yüzyıllık birikime sahip bu ürünleri göz önünde bulundurmaktadır.

Türkiye’de yayınlanan çocuk edebiyatı metinlerinin çoğu yabancı kaynaklıdır. Gelişme çağındaki çocuklar bu metinler aracılığıyla yabancı kültürle çok erken yaşta karşılaşarak dış kültürün olumsuz etkilerine maruz kalmaktadırlar. Halk kültürü ürünlerimiz çocuk edebiyatı olarak yeniden yazılmadığı için yeni yetişen kuşaklara aktarılmadan belleklerde unutulmaya terk edilirken çocuklarımız uydurma adaptasyon hayallerle yetişmektedirler. Zengin ortak halk kültürü kaynaklarımızı her tür sanat alanına yansıtmalıyız. Baskın yabancı kültür başta çocuk edebiyatı olmak üzere çocuk alanına giren her tür ürüne damgasını vurmuş vurdurmadır.

İnsanda kimlik bilincinin oluşması vatan ve millet sevgisi gibi duygular kazandırmanın temeli çocukluk yaşlarında atılır. Çocuklarımıza bir takım ithal kahramanlar kendi milli kahramanlarımızı bu tür çalışmalarla tanıtabiliriz. Nasreddin Hoca’nın olaylara hoşgörülü yaklaşımı ve bilge kişiliği, sevimli tipi ve eşeği ile oluşturduğu kompozisyon çocuklar için eğlenceli ve eğitici bir malzeme olarak değerlendirildi. Bilmeceler, sayışmalar, maniler, bir varlığın, olayın, kavramın adını vermeden kapalı biçimde, çağrışımla birlikte, özelliklerini belirterek bulunmasını sağlarken, çocuğun sözcük dağarcığını da zenginleştirir .

Ortak Türk halk kültürü ürünleri Türk milletinin kendi hamuruna uygun olarak yoğurduğu yüzyıllardır içinde kendisini bulduğu kendi halk kültürüdür. Ortak Türk halk kültürü ürünlerinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze gelen tarihi ve kültürel miras belirleyicidir. Her geçen gün unutulmaya, kültür alışverişiyle gelenek dışı biçim almaya başlayan geleneği halkın belleğinden silinmeden çocuk edebiyatı eserlerinde bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Kültür bakanlıkları ortak Türk kültürüne özgü çocuk edebiyatı metinlerinin üretilmesine yönelik çalışmalar yapmalıdır. Bugün bir çok bilim adamı tarafından derlenen ortak Türk dünyası halk kültürü ürünleri tasnif edilerek bir ortak Türk dünyası halk kültürü ürünleri külliyatı oluşturulabilir. Televizyon yöneticileri ortak Türk kültürünü içeren filmlere gösterimde öncelik verirlerse çocukların erken yaşta yabancı kültür etkisinden kurtulmalıdır.

KAYNAKÇA

- AB Genel Kültür Ansiklopedisi; 1990.“Bilmece” Maddesi, C.4, Ana Yay., İstanbul.
-1991, “Tekerleme” mad., C.20, Ana Yay., İstanbul.
- Ertuğrul, Ahmet: Harry Potter Çılgınlığı, İstanbul.s.7,8.
- Yalçın Alemdar -G.Artaç (2002) : Çocuk Edebiyatı.Ankara 2002,s.38.
- Akalın; L. Sami (1972), *Türk Manileri*, C. 1-2, İst
- Aksoy, Ömer Asım (1983): Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü,İstanbul,s.47.
- Artun; Erman (1989), Tekirdağ'da Söylenen Ninnilerden Örnekler, TFD 1989,Ankara.
-(1997), “Adana'da Bilmece Sorma Geleneği”, *I.Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri*, Balıkesir.
-(2004), "Türk Halk Edebiyatına Giriş"Kitabevi Yay. İstanbul
-(2004)." Anonim Türk Halk edebiyatı Nesri" Kitabevi Yay. İstanbul
- Başgöz, İlhan-Pertev Naili Boratav, (1974) “Halk Bilmeceleeri”, *Folklor Doğru*, S. 37,
- Başgöz; İlhan (1952), *Manilerin Başlıca Temleri, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, S. 7., Ankara.
- Başgöz; İlhan (1974), “Türk Bilmeceleerinin Fonksiyonları”, *Folklor Doğru*, Sayı:37, Bilmece Say., İstanbul,
- (1993), *Türk Bilmeceleeri I-II*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Çelebioğlu; Amil (1982), *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul.
- Çelebioğlu; Amil-Yusuf Ziya Öksüz (1979), *Türk Bilmece Hazinesi*. Dördüncü basım. Ankara: 1987.
- Demiray, Kemal (1977), Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Elçin; Şükrü (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Eset; Niyazi (1944), Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler, Ankara.
- Yardım, Mehmet Nuri: Çocuk Edebiyatı Yıllığı,a.g.e.,s.342,343.
- Helimođlu Yavuz (1999), Muhsine: Masallar ve Eđitimsel İşlevleri,Ankara s.440.
- Miyasoğlu, Mustafa (1987) : Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, s.385
- Nas, Recep (2002); Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa,
- Oğuzkan, Ferhan, (1977), Çocuk Edebiyatı, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.
- Oy, Aydın (1991), TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, Ali (1985): Türk Anonim Edebiyatı,İstanbul,s.257,263.
- Özerdin,Tekin(1992) Türkiye Çocuk Tiyatrosu,Kültür Bak. Yay.Ankara
- Öztürk, Ali (2000), Çağları İçinde Türk Destanları, Aliođlu Yayınevi, İstanbul.
- Şapolyo, Enver Behman (1938), Halk Ninnileri
- William R.Bascom(1954): Four Functions of Folklore, Journal of American Folklore,S.67,s.337.
- Yalçın, A. ve A. Gıyasettin (2002), Çocuk Edebiyatı, Akçađ Yayınları, Ankara,
- Yardım,Mehmet Nuri(1987), Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul
- Yıldır, Erol (2002): Çocuk Edebiyatı Yıllığı,a.g.e.,s.612.
- Yörükođlu, Atalay (1997.). Çocuk Ruh Sağlığı. 21. basım. İstanbul: Özgür Yayınları,